

УДК 811.161.2+378.22
ББК 81.411.1р30

Наталія Мамчур,

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАГІСТРАНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація.** У статті окреслено професійну підготовку магістра українознавства у системі вищої освіти, з'ясовано роль орнаментального мистецтва вишивкарства у формуванні національно-мовної особистості магістрантів українознавства, подано програмовий зміст курсу “Семантика народної вишивки”.*

***Ключові слова:** мовна особистість, магістр українознавства, народна вишивка, семантика орнаменту.*

Постановка проблеми. Становлення нової освітньої системи в Україні відбувається в умовах прискорення глобальної інтеграції у світове товариство, зростання етнічного фактора на процеси збереження цілісності національної державності та відновлення духовних пріоритетів суспільства. На часі актуальною є необхідність формування духовно-багатої, національно-мовної особистості.

Національна доктрина розвитку освіти, Закон про мови, Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)» передбачають розвиток мовної особистості, яка володіє даром слова – усного й писемного, умінням вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами під час сприймання і створення висловлювань в різних сферах, формах, стилях і жанрах мовлення. Формування мовленнєвої здатності – одне з нагальних проблем сьогодення. Насамперед, це стосується підготовки магістрантів українознавства у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень. В ухвалі ІІІ Міжнародного конгресу “Українська освіта у світовому часопросторі”, який відбувся 21-22 жовтня 2009 року в м. Києві, відзначено, що освіта має розвиватися на єдності

виховання й навчання, гуманізму, професіоналізму і патріотизму; мати випереджальний характер; бути націленою у майбутнє, на розв'язання актуальних проблем нового століття, на формування у майбутніх педагогів нових способів мислення й діяльності головним чином на українознавчих засадах. «Ми маємо готувати не вузькопрофільних спеців, а фахівців світового рівня: широкого світогляду, високих ідеалів, носіїв народних орієнтацій, моральних, етичних, естетичних засад» [5, с. 60].

Проблема формування мовної особистості у вищих навчальних закладах знаходить теоретико-методичне обґрунтування у багатьох працях сучасних учених О. Горошкіної, Н. Голуб, І. Дроздової, О. Любашенко, А. Нікітіної, М. Пентиліук, Т. Симоненко та ін. Українознавчі аспекти мовної освіти актуальні у дослідженнях С. Єрмоленко, Н. Сивачук, П. Кононенка, Л. Мамчур, та ін. Проблема підготовки магістрів на українознавчих засадах актуальна серед дослідників М. Дмитренка, В. Гончарук, О. Семенов, Н. Сивачук, Л. Йовенко, І. Терешко та ін.

У пропонованій статті ставимо за мету з'ясувати професійну підготовку магістранта українознавства, зокрема розкрити значення навчального курсу “Семантика народної вишивки” у формуванні мовної особистості.

Виклад основного матеріалу. Основна мета педагогічної освіти магістра українознавства – підготовка висококваліфікованих, свідомих викладачів, спеціалістів у галузі українознавства, здатних забезпечити: різносторонній розвиток соціально-активної, гуманістично-спрямованої особистості студента; озброєння студентів системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних у майбутній трудовій діяльності, продовження навчання у системі неперервної освіти; формування уявлень про ідеї і методи професійної освіти та її ролі у пізнанні оточуючої дійсності. Для реалізації цієї мети магістру повинні бути притаманні: висока мораль, культура, інтелігентність, професійна компетентність, творче педагогічне мислення, гуманістична спрямованість діяльності, здатність вести науково-дослідну роботу з проблем професійної

освіти.

Система підготовки магістрів – викладачів дисциплін українознавчого циклу – повинна бути спрямована на формування конкурентоспроможного фахівця, забезпечуючи його готовність до виконання інформаційної, розвиваючої, орієнтаційної, мобілізуючої і дослідницької функцій.

Згідно з державними вимогами, фахівець з українознавства повинен мати високу професійну і спеціальну підготовку, широку ерудицію і загальну культуру, розвинену національну самосвідомість, визначену громадянську і моральну позицію.

Широка і фундаментальна науково-теоретична підготовка, необхідна для розв'язання педагогічних, науково-методичних, виховних і організаційно-управлінських завдань, повинна поєднуватись з відповідною практичною підготовкою. Досконало володіючи своїм фахом, магістр повинен виробити настанову на постійне поповнення своїх знань та розширення культурних обріїв, уміти у практичній діяльності застосовувати принципи наукової організації праці, володіти сучасними методами організації навчально-трудової діяльності серед студентської молоді.

Магістр має бути гуманістом, повинен володіти комунікативними й організаторськими навичками, бути толерантною та висококультурною людиною. Мова є невід'ємною частиною національного українського колориту повсякденного людського існування. Вона – важлива складова професійної підготовки магістра українознавства.

Носіями української мовної традиції, найкращими її знавцями мають стати магістри українознавства. Вони, майбутні викладачі – еліта нації, мають прагнути до мовної вишуканості, чистоти, порядності, добірності. Вимога часу – сформувати у магістрів погляд на мову як на особливу творчу практику людей, які при спілкуванні зберігають у мові культуру попередніх поколінь і в той же час вносять щось своє.

Завдання мовної підготовки магістрів українознавства в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини передбачає оволодіння ними не лише сучасною літературною українською мовою, але й мовою народного мистецтва, яке можна сформувати через осмислення етнічних архетипів у змісті знакової системи української вишивки. Успішному вирішенню цієї педагогічної задачі слугує навчальна дисципліна “Семантика української народної вишивки”.

Українська вишивка – це мистецтво високої естетичної наснаги, простого і водночас сакрального осмислення життєвого буття. Орнаментальні мотиви вишивки в гармонії кольорових сполучень та ритму ліній узору складають давні полотняні літописи українського народу. Принагідною є думка С. Китової, яка наголошує, що “в рушникових орнаментальних знаках можна вбачати своєрідну прамову, вгадувати відлуння часів, читати у цих вишиваних текстах оповіді про непересічні події суспільного і особистого життя українців” [2, с.6].

Для відродження національних традицій українського народного декоративно-прикладного мистецтва необхідна розробка і широке впровадження у педагогічну практику спеціально організованої системи навчання і виховання студентської молоді зазначеному виду творчої діяльності. Вища педагогічна школа має готувати магістра українознавства, який би професійно володів комплексом теоретичних знань та практичних умінь з історії та культури свого народу.

Саме магістри українознавства мають осмислити давню вишивану писемність, розтлумачити її етнолінгвістичний зміст [4].

Мета курсу “Семантика української народної вишивки” передбачає поглиблення знань студентів про знак, символ, образ української вишивки, їх етнолінгвістичний зміст, дослідження питання у працях В. Жайворонка, М. Костомарова, С. Китової, О. Потебні, Б. Рибакі та ін. Осмислення етнічних архетипів у змісті знакової системи українського народного вишиваного рушника,

набуття навичок читання знакової системи української народної вишивки – наскрізні завдання навчального курсу.

В результаті опанування дисципліни магістри українознавства повинні знати:

- знакову систему української народної вишивки;
- специфіку знакової системи українського вишиваного рушника;
- вплив історичних факторів на розвиток знакової системи українського вишиваного рушника;
- читати та розтлумачувати символіку традиційних орнаментів та її ритуально-міфологічний зміст;
- значення знакової системи українського рушника у розвитку етномовознавства;
- методіку організації гуртка та майстер-класу з народної вишивки;
- власну місію у збереженні українського народного мистецтва вишивки та його популяризації у світі.

У кінцевому результаті навчання студенти-магістри повинні вміти:

- виявляти об'єкти семіосфери у традиційних вишиваних виробах українців; розпізнавати знакову систему українського рушника;
- застосовувати набуті знання у навчально-виховному процесі школи.

Програмовий зміст курсу “Семантика української народної вишивки”

Тема 1. Знакова система української народної вишивки

Основні завдання та предмет курсу. Семіотика – наука про знакову систему. Сутність понять “знак”, “орнамент”, “символ”, “образ”. Знакова система української народної вишивки як об'єкт наукових досліджень у працях В. Жайворонка, М. Костомарова, С. Китової, О. Потебні, Б. Рибаківа та ін..

Тема 2. Специфіка знакової системи української вишиваного рушника

Класифікація знакової системи української вишивки. Ознаки геометричних орнаментів. Характеристика фітоморфної системи знаків. Зооморфні знаки-символи. Характеристика орнітоморфних образів. Специфіка знакової системи народної вишивки окремих регіонів України.

Тема 3. Вплив історичних факторів на розвиток системи української вишиваного рушника

Зародження знакової системи у давні часи. Висвітлення проблеми взаємозв'язку вишивки і міфології у праці Бориса Рибаківа “Язичество давніх слов'ян”. Вишивка Київської Русі (XI-XIII ст.). Мистецтво златного гаптування XIV-XVII ст. Розвиток мистецтва вишивки XVII-XVIII ст. Особливості вишивки XIX-XX ст. Брокарівська вишивка. Українська вишивка і сучасність, осередки дослідження і пропагування народного вишивкарства.

Тема 4. Знакова система української вишивки, її етнолінгвістичний зміст

Поняття про етнолінгвістику. Проблема дослідження питання. Традиційні композиції українських вишитих рушників. Етнічні архетипи у змісті знакової системи українського народного вишиваного рушника. Основні символи і знакові системи геометричних орнаментів. Антропоморфні образи рушникової вишивки. Символіка тварин на рушниках. Рослинний орнамент. Світ предметів у рушниковому орнаменті. Зміст сюжетних рушників, їхній етнолінгвістичний зміст.

Тема 5. Організація гуртка та майстер-класу з народної вишивки

Гурток – як вид позанавчальної роботи. Робота гуртка з народної вишивки, характеристика бази практики. Методичні рекомендації з проведення гурткової роботи з вишивки. Особливості проведення майстер-класів з народної вишивки. Оформлення документації. Популяризація народної вишивки серед молоді на сучасному етапі.

Висновки. Отже, у процесі дослідження доходимо висновку, що ознайомлення магістрів українознавства з мовою вишиваних рушників українців має наступне значення:

1. Сприятиме розширенню та поглибленню знань з етнографії, народного мистецтва, лінгвофольклористики, літератури та народознавства тощо.
2. Стане основою формування інтелігентного мовлення.
3. Допоможе у спілкуванні з респондентами під час проведення фольклорних, етнографічних, етнологічних та діалектологічних досліджень.
4. Підвищуватиме духовний рівень майбутніх учителів.

Ознайомлення магістрів українознавства з мовними традиціями народного мистецтва вишивки формує відповідні мотиви поведінки, інтереси, мовленнєві навички, сприяє опануванню рідної мови, історії батьківщини та родини.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Оскільки орнамент народної вишивки як вид мистецтва історично склався дуже рано, то його вивчення можливе за умови поєднання даних міфології, етнографії, фольклору, мовознавства, релігієзнавства, окремих природничих наук. Саме такий підхід у вивченні семантики народної вишивки сприятиме процесу формування мовної особистості магістра українознавства.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія / С. Я. Єрмоленко – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.
2. Китова С. Полотняний літопис України: Семантика орнаменту українського рушника / Світлана Китова. – Черкаси : Брама 2003. – 224 с.
3. Мова в системі українознавства: Дидактичний матеріал для слухачів курсів підвищення кваліфікації працівників галузі освіти / Укл. А. Ю. Пономаренко, П. П. Кононенко, С. Я. Єрмоленко, С. В. Костянтинова, С. А. Яременко. – К. : Міленіум, 2005. – 142 с.
4. Українознавство в освітньому просторі сучасної школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н. П. Сивачук, В. А. Гончарук, Л. І. Йовенко та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О. – 2011. – 296 с.
5. Ухвала III Міжнародного конгресу : “Українська освіта у світовому часопросторі” // Українознавство. – 2009. – № 4. – С.60 – 63.

Наталія Мамчур,

ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ МАГИСТРАНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНОВЕДЕНЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Аннотація. В статті описана професійна підготовка магістра українознавства в системі вищої освіти, вивчена роль орнаментального мистецтва вишивкарства в формуванні національно-

языковой личности магистрантов украиноведения, подано программное содержание курса “Семантика народной вышивки”.

***Ключевые слова:** языковая личность, магистр украиноведения, народная вышивка, семантика орнамента.*

Nataliya Mamchur,

**FORMING SPEECH PERSONALITY OF MAGISTERS IN THE
PROCESS OF LEARNING OF DISCIPLINES OF UKRAINE STUDY.**

***Annotation.** In the article professional training of magister of Ukraine study in the system of high education is lined, role of fancy embroidery art in forming national speech personality of undergraduates of Ukraine study is elucidated, programme content of course “Semantics of folk embroidery” is presented.*

***Key words:** speech personality, magister of Ukraine study, folk embroidery, semantics of ornament.*